

Prioritní osa 4 v cílové rovince programového období OPŽP 2014–2020

Anna Limrová

Podle časového přízviska Operačního programu Životní prostředí 2014–2020 (dále jen OPŽP) by se mohlo zdát, že letošní rok je pro toto dotační období rokem posledním. Ve skutečnosti jsme zhruba ve dvou třetinách jeho života. Bilancovat něco, co ještě neskončilo, nemusí být vždy smysluplné, ale právě nyní nazrál čas si shrnout, jak

si Prioritní osa 4 (dále jen PO 4), která se týká financování ochrany a péče o přírodu a krajinu, doposud vedla. Nyní jsme pár metrů před cílem a zároveň kilometry daleko. Finančně již dobíháme, ale mnoho projektů teprve zakleká do startovních bloků a jejich dokončení, a tedy celkové zhodnocení PO 4, nás ještě čeká.

Výsadba Proseč. Foto Mária Jemelíková

Překážkový běh, nebo přímý sprint?

Již na startovní čáru jsme dorazili s poměrně velkým zpožděním, a to téměř 1,5 roku od doby, kdy měl být program spuštěn. Předběžné podmínky byly veřejnosti dostupné v dubnu 2015, avšak dlouhé vyjednávání dotační politiky s Evropskou komisí i na národní úrovni zapříčinilo, že první výzvy pro předkládání žádostí o podporu z OPŽP byly vyhlášeny až na konci léta tohoto roku. Dohnat tuto ztrátu a začít sprintovat byl nejen dobrý plán, ale i nutnost. Nejvyšší rozhodčí v podobě Evropské komise nám totiž stanovil přísné limity, kdy a kam máme doběhnout. Tzv. výkonnostní rámec určoval objem peněz, který musí být ke konci roku 2018 proplacen příjemcům dotace a jakou hodnotu indikátorů musíme splnit, neboli jakých výsledků v realizaci projektů musíme dosáhnout. Avšak plán a realita jsou něco jiného. Přeskokování překážek, které jsme si nejednou nainstalovali i my sami, rozběh programu zpomalilo.

Před každou disciplínou je potřeba znát pravidla hry. Ta jsou v rámci OPŽP uvedena v Programovém dokumentu a Pravidlech pro žadatele a příjemce, familiárně nazývaných PrŽaP. Po jejich vydání se žadatelé pustili do orientačního běhu a na první pokus jich do cíle nedorazila plná třetina. Podle přísloví „Zvyk je železná košile“ předkládali žadatelé projekty podle podmínek, které platily pro předchozí program, nebo podcenili přípravu žádostí či ji svěřili špatnému trenérovi. Nutno také upřímně napsat, že dezorientace nebyla vždy jejich vinou. Ono pokud se řídíte podle nejasného pravidla typu „V lese zahněte doprava u hnědého stromu“, tak cíl minete raz dva. Navíc byla nastavena nižší míra dotace oproti minulému období. U realizace projektů, které žadatelům nic nepřinášejí, tedy kromě dobrého pocitu, který sice je k nezaplacení, chyběla finanční motivace o dotaci žádat. Zároveň žadatelé stále rozdýchávali zběsilé tempo posledního roku OPŽP 2007–2013 a neměli aktuálně dech na to, aby se znovu postavili na start v OPŽP dalším. Také připravit zcela nový projekt s vyřešenými vlastnickými vztahy, ideálním návrhem z pohledu přírody a spousty formálních dokladů nelze ze dne na den. V neposlední řadě je tu nový elektronický systém pro dotace MS2014+, který představoval překážku rozměrů mini-

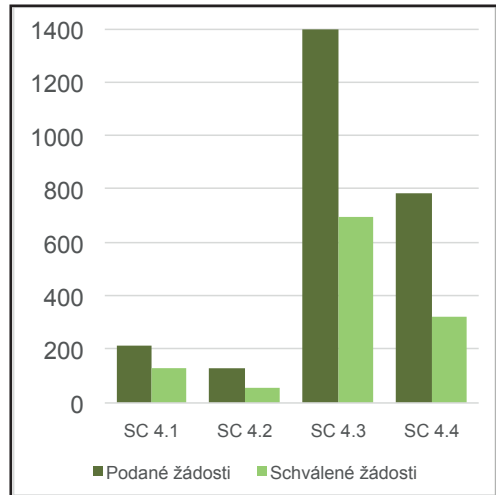
málně Taxisova příkopu. A tak se ze sprintu stal pomalejší běh na dlouhé trati.

Prvotní nezmary znamenaly změnu podmínek, tak aby byly více srozumitelné, jednoznačné a více motivační. Většina změn, které se na trati udály, tak měla pro žadatele pozitivní dopad. Změny pravidel však vedly k novým a novým verzím PrŽaP a aktuálně platná verze č. 24 má téměř o 100 stran více než dokument vydaný před pěti lety jako první. Zásadní a bezesporu pozitivní úpravou bylo navýšení dotace pro vodní prvky typu revitalizace vodních toků, budování a obnova tůň a mokřadů z 80 na 100 %. Za zmínku rozhodně stojí i rozšíření podpory na realizaci sídelní zeleně pro obce pod 500 obyvatel, nové způsobilé výdaje a zrušení omezení v této oblasti, např. financování mobiliáře ve městě, okrasných trvalkových a travobylinných záhonů nebo zrušení procentního omezení nákladů na vodní prvky. Dále rozšíření podpory pro fyzické osoby nepodnikající, které Evropská komise připustila jako oprávněné příjemce dotace až v roce 2018. Dílčí změny v oblasti povinných příloh a jejich zjednodušení byly též vnímány jako pozitivní posun. Změnila se i strategie vyhlašování výzev pro podávání žádostí o podporu. Z kolových výzev se staly výzvy průběžné, které umožňovaly i průběžné hodnocení projektů, a tudíž jejich rychlejší schválení.

Žadatelé postupně chytili druhou mízu, sprátelili se s novými podmínkami a příprava projektů se průběžně dokončovala. Pořádné tempo jsme tak chytili v roce 2018. Bohužel ztrátu jsme nedokázali dohnat a hrozila nám žlutá karta v podobě sankce za nedodržení výkonnostních parametrů ve výši 6 % z alokace osy. Nebylo však nic ztraceno a intenzivní vyjednávání s Evropskou komisí nám zajistilo udržení ve hře. Stanovené limity nám byly sníženy a na konci roku 2018 jsme výkonnostní rámec jak po finanční, tak věcné stránce splnili. Stěžejní bude zase až rok 2023, kdy bude komise posuzovat celkové výsledky programu.

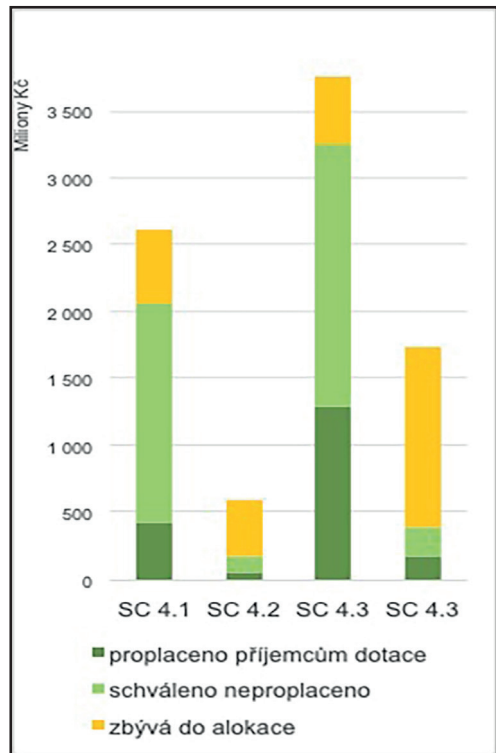
Doběhneme do cíle již letos?

Alokace Prioritní osy 4, tedy rozpočet na financování projektů, je cca 9 mld. Kč (protože je alokace stanovena v eurech, v průběhu programu se mění s ohledem na vývoj kurzu).

Počty projektů. Vypracovala Anna Limrová

Doposud bylo podáno přes 2,5 tis. žádostí o podpory za 12,6 mld. Kč. Nedivme se rozdílu 12,6 vs. 9 mld. Kč. Neúspěšné žádosti jsou často podávány opakovaně a započítávají se tak vícekrát. Důležitějším údajem jsou žádosti schválené, těch je nyní něco přes dvanáct set s náklady 5,9 mld. Kč. Mohlo by se tak zdát, že v PO 4 zbývá ještě hromada prostředků, tak jakápak cílová rovinka? Ve skutečnosti je volných peněz pomálu. Představme si množiny jako ve škole: jedna množina je alokace, druhá množina jsou schválené

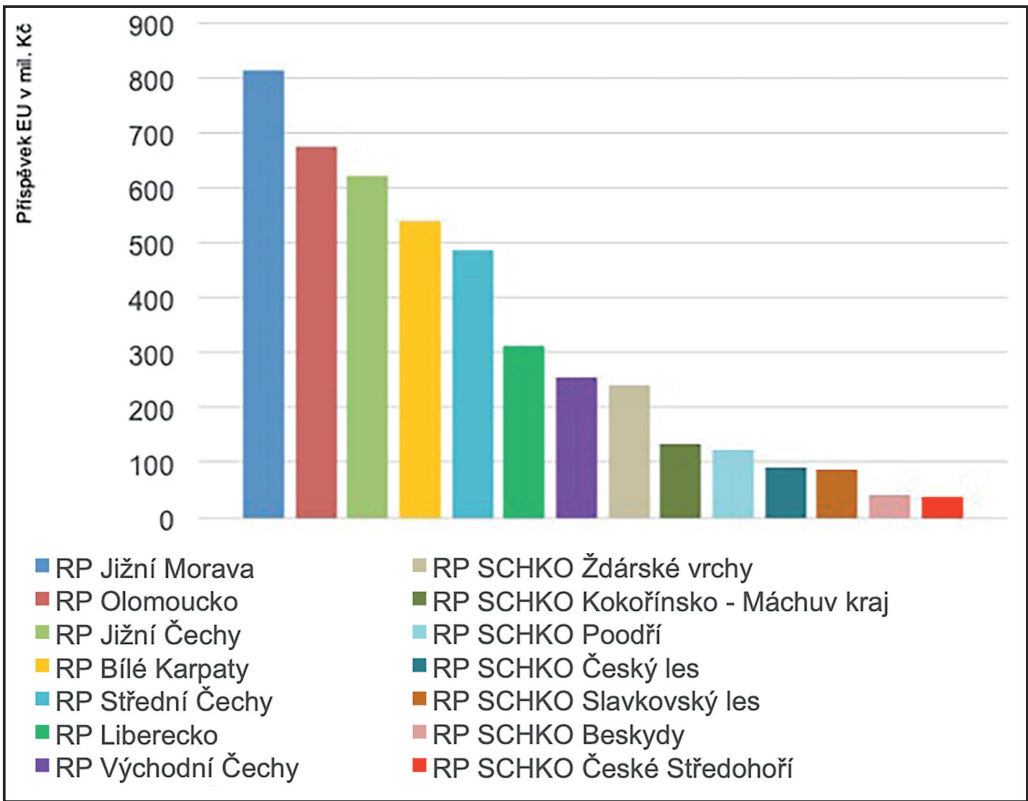

Čerpání alokace. Vypracovala Anna Limrová

Struktura žadatelů. Vypracovala Anna Limrová

žádosti. Přidejme si však další, a to žádosti, u kterých probíhá hodnocení. A ještě další množinou je alokace rezervovaná ve vý-

Objem schválených žádostí. Vypracovala Anna Limrová

zách, kam je možné žádosti stále podávat. Součty jednotlivých množin pak hovoří jasně. V letošním roce bychom tak měli vyhlášovat poslední výzvy pro specifický cíl 4.1 (chráněná území národního významu), cíl 4.2 (biodiverzita) a cíl 4.3 (krajinné prvky). Avšak nikdy neříkej nikdy. Stát se může cokoliv: odstoupí jeden velký projekt za stovky mil. Kč, dojde k úsporám z veřejných zakázek, a prostředky máme zpět. Sledovat informace i v dalších letech se vyplácí. Každopádně cíl 4.4 týkající se sídelní zeleně bude otevřen i v roce 2021. Nejhůře nebo nejlépe – záleží na úhlu pohledu – je na tom cíl 4.3, který je vyčerpán, a v tuto chvíli dokonce v červených číslech. U tohoto cíle došlo v posledních třech letech k přeplnění výzev. Jednoduše řečeno, náklady předložených, resp. i schválených žádostí měly větší požadavky než rozpočet dané výzvy. Financí dříve bylo dost, a tak se rozpočet výzev mohl navyšovat. Po enormním zájmu o poslední 131. výzvu, kde jsme přijali žádosti za 1,9 mld. Kč oproti rozpočtu výzvy 300 mil. Kč, jsme museli přistoupit k radikální změně, a to k přesunům alokací mezi jednotlivými specifickými cíli. Bez tohoto kroku bychom nejen nemohli vyhlásit novou výzvu v letošním roce, ale ani schválit všechny úspěšně

žádosti z výzvy předchozí. Přesuny jsou nyní ve schvalovacím procesu. Z pohledu volných prostředků nás od cílové pásky dělí opravdu vteřiny. Z pohledu jejich vyčerpání jsme spíše na opačném konci trati. Doposud bylo příjemcům dotace proplaceno pouze 1,95 mld. Kč. Projekty PO 4 mají delší dobu trvání, mohou být realizovány až do konce roku 2023, a tak postupně bude toto číslo narůstat.

Kdo stojí na bedně?

Prioritní osa 4 má široký záběr co do typů opatření, tak i do typů žadatelů. V podstatě nikdo není z podpory vyloučen, pouze pár typů projektů mohou provádět vybrané subjekty. Celkově v OPŽP bylo pro žadatele vyhlášeno přes 140 výzev, pouze v PO 4 přes padesát. Na začátku programu byly výzvy vyhlášovány jako kolové, projekty mezi sebou soutěžily v kvalitě, kdo je lepší, bere. I když díky malému zájmu o dotaci nakonec mohly brát všechny, které splnily minimální požadavky. V pozdější době byly výzvy průběžné, kvalita byla zohledněna prostřednictvím získání minimálního počtu bodů v hodnocení, avšak v konkurenci mezi ostatními projekty nehrála roli. Kdo dřív přišel, ten měl. Zlatou medaili by získaly výzvy č. 93, 108 a 131, všechny zaměřené na specifický cíl 4.3, tedy na realizaci krajinných prvků, kde zájem žadatelů vysoce převyšoval jejich alokaci. Naopak výzvy na speciální opatření na podporu biodiverzity tahounem rozhodně nebyly, ani jednu se nepodařilo zcela naplnit. Obdobně je na tom i specifický cíl řešící zeleň v intravilánu, kde doposud zbývá významnější množství peněz. Nejenže je v tomto cíli o dotaci malý zájem, a to i přes úpravu pravidel, která byla velmi vstřícná vůči žadatelům, ale i kvalita podaných projektů je nízká.

Nejvíce fanoušků měly projekty na výsadby a ošetření dřevin mimo sídla, budování a obnovu tůň, mokřadů a malých vodních nádrží a revitalizace vodních toků. Průměrný projekt v PO 4 stojí zhruba 4 mil. Kč, na opačných koncích stojí nejmenší projekt za 106 tis. Kč a největší za 380 mil. Kč. Největší tah na branku mají obce, fyzické osoby podnikající, státní podniky a fyzické osoby nepodnikající, které podaly nejvíce žádostí. V těsném závěsu jsou pak společnosti s ručením omezeným, kraje a různé spolky.

Revitalizace vodního toku. Foto Zuzana Růžicková

Projekty skórovaly v 60 % případů. Splnily všechny stanovené podmínky hodnocení a dosáhly až na rozhodnutí o poskytnutí dotace. Nejúspěšnější žádosti jsou v cíli 4.1, nejméně pak v cíli 4.4.

Je to týmová hra

Ze subjektů, které se na OPŽP nějak podílí, bychom mohli sestavit slušný oddíl. Každý hráč má svoji roli: někteří tvoří strategii (Evropská komise), někteří dohlíží z lavičky a hru komentují (MMR, MF), někteří doporučují, koho podpořit a kdo půjde z kola ven (Výběrová komise OPŽP), a někteří dávají cennou zpětnou vazbu (Monitorovací výbor).

Hlavním hráčem v poli PO 4 je však Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (dále Agentura), která dále předává štafetu Státnímu fondu životního prostředí, a vše dozoruje Ministerstvo životního prostředí jako řídicí orgán. Agentura žádosti nejen hodnotí; významnou součástí naší práce je i poskytování konzultací, formálních i věcných. Právě konzultacemi se nám daří projekty kvalitativně povýšit nad ty, které mají ambici splnit pouze minimum požadovaného. První pravidlo pro přípravu žádostí, které od pracovníků Agentury uslyšíte, je: „Když nevíte, zeptejte se. A i když si myslíte, že víte, zeptejte se také.“ Potvrdilo se, že konzultované žádosti jsou úspěšnější. Od roku 2015 jsme na konzultacích strávili více než 15,5 tis. hodin, a to zmiňuji jen konzultace většího rozsahu, které vykazujeme. Přičtěme k tomu další telefonáty, e-maily a do-

Revitalizačním opatřením podpořený porost bledule jarní. Foto Zuzana Růžicková

tazové schránky, číslo pak poletí nahoru. Kromě konzultací pořádáme i semináře a terénní exkurze, které jsou zvláště oblíbené. Agentura přímo organizovala téměř sto akcí a pravidelně se účastní konferencí, odborných setkání a dalších akcí na téma OPŽP pořádaných jinými organizacemi. Péče o žadatele se vyplácí, nejvíce projektů se realizuje na území v kompetenci regionálních pracovišť Agentury Jižní Morava, Olomoucko, Jižní Čechy, Bílé Karpaty a Střední Čechy.

Závěrečný hvizd

Před každým výkonem je nutné se pořádně rozcvíčit, a to jsme v rámci PO 4 splnili.

Jedna z hlavních změn v PO 4 znamenala navýšení dotace pro realizaci vodních prvků. Vypracovala Anna Limrová